

De krångliga deklarationsblanketterna

Det ligger i sakens natur att det är svårt att på ett riktigt sätt fylla i blanketter. Därmed inte sagt att blanketterna alltid är utformade på bästa sätt. Redaktionen får ibland kritiska inlägg från läsekretsen där deklarationsblanketternas text och utformning angrips. Oftast är emellertid inläggen hållna i en så allmän form att de saknar värde som debattinlägg. Nedanstående inlägg från rådmannen Thure Hahn utgör ett undantag genom att han särskilt kritiserar vissa detaljer. Inte blott allmänheten utan också de som konstruerar blanketterna har emellertid svårigheter. Redaktionen har därför bett assessorn Sture Hagergård att säga några ord om den andra sidan av problemet med de krångliga deklarationsblanketterna.

Red.

Hahns inlägg

För flera år sedan kunde samma deklarationsblankett användas det ena året efter det andra. Deklaranten blev alltmer van att fylla i blanketten, han lärde sig från det ena året till det andra var varje uppgift skulle stå. Under senare år ändras emellertid blanketterna år efter år. Detta gäller åtminstone den allmänna blanketten, i år kallad 1 a. Blanketten fylls av alltmer text, dessutom till stor del så finstilt att mången icke ens kan läsa densamma, och utrymmet är på flera ställen så minimalt att erforderliga uppgifter icke kan lämnas. Man får icke förglömma att blanketten är avsedd för den stora allmänheten, som, såsom känt

är, visar en otrolig oförmåga att fylla i det enklaste formulär. Hur skall man då kunna begära att allmänheten skall begripa ett sådant monstern som deklarationsblanketten? Även den som är van att syssla med författningsbestämmelser, ansökningshandlingar o. dyl. finner blanketten i vissa delar totalt obegriplig. Blanketten har t. ex. i sin första avdelning rubriken "Uppgifter om den skattskyldige", därvid tillika anmärkes, att uppgifterna skola avse "förhållandena den 1.11. 1966". Under den uppgivna rubriken skall bl. a. uppges namn och födelsedatum. Efternamnet kan väl stundom vara ett annat, då deklARATIONEN avges, men födelsedatum är väl ändå alltid densamma? Och hur skall uppgiften om preliminär skatt för 1967 kunna avse förhållandena den 1 nov. 1966! Å sista raden skall ev. makes namn och adress angivas. Men är det maken vid tiden för deklARATIONENS avgivande 1968 eller den 1 nov. 1966 som avses? Slutligen frågas om maken avgivit deklARATIONEN den 1 nov. 1966. Vilka avgiver deklARATIONEN den dagen? Möjligen en preliminärdeklarant. Men det är väl ej detta som åsyftas. Och även här måste man fråga: är det ev. make vid tiden för deklARATIONEN 1968 eller den 1 nov. 1966? DeklARATIONEN avser ju 1967 års inkomster. Bör då icke ifrågasättande uppgifter också avse 1967?

Blankett 1 a skall städse åtföljas av blankett 1 g. I denna ålägges enligt "alt. 1" och "alt. 2" skattskyldig — vid straffansvar för oriktig uppgift! — att lämna

uppgift om makes förmögenhet och inkomst därav. Mig veterligt saknar en sådan bestämmelse stöd i lag. I hur många äktenskap har för övrigt makarna kännedom om varandras inkomster? (Att märka är att även hemskild make är gift). Jag skulle tro att det finnes fler äktenskap, där makarna icke känna till varandras inkomster, än motsatsen. Det lär icke heller finnas någon vettig grund, varför en skattskyldig, ogift eller gift, som icke har 400 resp. 800 kronors kapitalinkomst, skall betungas med att fylla i ifrågavarande blankett. Blanketten måste också framstå förvirrande för de flesta. Till en början hänvisas man i förenämnda fall sätta ett kryss i tillämplig ruta, varvid angives att specificerade uppgifter angående inkomst av kapital icke behöver lämnas, om den behållna förmögenheten icke överstiger 100000 kronor. Strax efter kommer emellertid ett av många icke observerat "Obs!" att även den som satt kryss i vederbörlig ruta i alla fall skall specificera inkomsterna! Man häpnar över huru sådana blanketter kan släppas ut. Är det helt ogörligt att åstadkomma enkla och rediga för gemene man begripliga deklarationsblanketter?

Hagergårds inlägg

Det finns en form av opreciserad kritik mot deklarationsblanketterna som torde vara väl känd. Rådman Hahns skrift utgör inte ett renodlat exempel på denna, men hans slutord kan tjäna som en sammanfattning av den: "Man häpnar över huru sådana blanketter kan släppas ut. Är det helt ogörligt att åstadkomma enkla och rediga för gemene man begripliga deklarationsblanketter?"

Sådan kritik är enligt sin ordalydelse riktad mot blanketternas upphovsmän. Men man frågar sig vem kritikern egentligen ställer till ansvar. (Och det är nu alltså inte fråga om väl preciserad kritik mot bestämda företeelser i blanketterna!) Är det teknikerna som konstruerar blankettens uppställning med ifyllnadsrutor och kolumner m. m., är det de personer som skall borga för att blanketterna blir juridiskt riktiga, eller är det lagstiftaren som i de flesta fall — direkt eller indirekt — till största delen bestämmer innehållet i blanketterna?

Man frapperas av att kritikern med sådana mera allmänna uttalanden alltid tycks utgå från att det verkligen är möjligt för dem som gör blanketterna att göra inte bara enklare blanketter utan också *betydligt* enklare! Det är som om kritikern trodde att det bara är god vilja som saknas. En sådan uppfattning måste sägas vara en missuppfattning. Kritikern beaktar helt enkelt inte de givna förutsättningarna. Så t. ex. är alltid lagändringar den inte utsagda förutsättningen för de förslag om betydande blankettförenklningar som emellanåt kommer till riksskatte-nämnden.

En förutsättning för följande rader — vilka samtidigt utgör svar på rådman Hahns inläga — är att vi har att utgå från befintlig skattelagstiftning. Ändras denna, ändras blanketterna. Förenklades den, skulle också blanketterna kunna förenklas.

1 Det är riktigt att blanketterna i stor utsträckning — nu kanske större än förr — ändras år från år. Detta har flera orsaker.

1. 1 Den främsta är den ständigt svällande skattelagstiftningen. Befintliga bestämmelser ändras och nya tillkommer. Så

t. ex. kom det 1967 ett 30-tal författningar, vilka har medfört ändringar i en stor del av det 70-tal deklarationsblanketter som finns. Dessa författningar har också givit upphov till ett 10-tal nya blanketter.

1. 1. 1 En följd av många lagändringar är att blanketterna måste tillföras mera text. Sidan 3 i blanketten för allmän självdeklaration, 1 a, utgör ett talande och tråkigt exempel. Genom lagändring i år (S. F. S. nr 88) skall rätt till avdrag för kommunalskatt med minst 4.500 kr tillkomma även sådan gift skattskyldig, som inte sammanlever med sin make och som har hemmavarande barn under 18 år. Kretsen av skattskyldiga, som fått rätt till "dubbelt" kommunalskatteavdrag, skiljer sig emellertid från kretsen, som har rätt till "dubbelt" avdrag med 500 kr för premier för sjuk- och olycksfallsförsäkringar m. fl. Eftersom kretsen av skattskyldiga som har rätt till "dubbelt" avdrag med minst 300 kr för avgiften till den obligatoriska sjukförsäkringen inte sammanfaller med någon av de två förstnämnda, finns det alltså nu tre grupper att redovisa i texten. Vidare är de nämnda beloppen för kommunalskatt och för avgift till den obligatoriska sjukförsäkringen "schablonavdrag", som alltid tillkommer den skattskyldige. Det nämnda beloppet för avdrag för övriga premier utgör däremot maximigräns för avdrag för faktiska kostnader. Allt detta måste framgå av texten i blanketten. — Det är liknande förhållande med de besvärliga förvärvsavdragen. Den dag bestämmelserna om dessa förenklas, kommer också sidan 3 i 1 a att lättas upp betydligt!

Man har diskuterat att flytta den mesta upplysningstexten i 1 a till ett särskilt tredje blad. Detta skulle kunna avskiljas av deklaranter före deklarationens

avlämnande. Mot detta förslag kan invändas, att deklaranter skulle få minst lika besvärligt att orientera sig i blanketten, eftersom han då oupphörligen måste leta efter förklarande text på annat ställe.

1. 1. 2 Textens finstilthet eller grad är en viktig fråga. Mängden av text tvingar ibland fram den finstilta. En ledande princip vid blanketternas konstruktion är dock att i största möjliga utsträckning använda den större stilen. Ett generellt undantag från principen utgör ifyllnadsrutornas ledtext, som alltid sätts finstilt. Att sätta dem med högre grad skulle skapa problem. Ifyllnadsrutorna skulle nämligen på grund av vissa tekniska skäl kräva betydligt större utrymme än gradhöjningen i och för sig. I stället för första sidan på 1 a skulle man behöva en och en halv sida. Men kritiken av finstilthet kanske inte avser ledtext.

1. 1. 3 Otillräckliga utrymmen förekommer emellanåt, men man frågar sig om kritiken härvidlag exempelvis beträffande 1 a är berättigad. Kryssrutornas storlek torde vara helt tillräckliga. Inte heller ifyllnadsrutorna på första sidan torde annat än i undantagsfall behöva vara större. Ifyllnadsraderna i sammanfattningarna på sista sidan torde också i övervägande antal fall räcka till. Likaledes räcker för de flesta deklaranter utrymmena för redovisning av tjänsteintäkterna och av kostnaderna för intäkternas förvärvande. I de erfarenhetsmässigt få fall dessa utrymmen inte förslår, är saken lätt avhjälpt med ett extra A 4-papper som deklaranter bifogar. Det kan ifrågasättas om särskilt stora intressen skulle tillgodoses om man kunde få t. ex. dubbelt så stort utrymme för redovisningen av inkomst av tjänst.

Det är emellertid klart att skrivutrym-

mena på tredje sidan är för små. Orsaken till detta är den myckna texten. Och orsakerna till textens myckenhet har antytts ovan (1. 1. 1).

1. 2 En andra huvudorsak till ändringarna av deklara-tionsblanketterna är de allt större tekniska krav som ställs. Blanketterna, som skall kunna fyllas i för hand, anpassas enligt svensk standard så långt som möjligt även för systematisk skrivmaskinsskrivning med riktiga radavstånd samt med standardtabulatorslägen (T O — T 7) för kolumner och ifyllnadsrader. Små skiljaktigheter i radavstånd, som den uppmärksamme deklara-tanten upptäckt, beror på att sättarens grundmått — cicero — är ett annat än skrivmaskinens — 1/6 tum. Även i övrigt anpassas blanketterna så långt som möjligt efter svensk standard. I samband med att tryckningen av blanketterna överflyttades till annat tryckeri har nu nämnda tekniska ändringar i stor omfattning införts på blanketterna för 1968 års taxering.

En ändring i enlighet med svensk standard är t. ex. att ordet ”formulär” utmönstrats. Ordet definieras som ”förebild för uppställning eller avfattning av ett dokument.” Dokument definieras som ”blankett som försetts med information”. Och blankett slutligen definieras som ”papper eller motsvarande avsett att för-ses med information genom skrivning eller på annat sätt”. Blankett är ofta — och alltid när det gäller deklara-tionsblanketterna — försedd med ledtext eller annan förhandstext. Blanketten skall för-ses med ett dokumentnamn på bestämd plats i mitten upptill, t. ex. ”ALLMÄN SJÄLVDEKLARATION”. Då det varit svårt att finna korta och särskiljande dokumentnamn har de flesta deklara-

tionsblanketterna dessutom försetts med en beteckning upptill till höger, t. ex. ”1 a”. Beteckningarna har satts med mycket hög grad för att vara iögonfallande. Detta är orsaken till den av rådmann Hahn påtalade ändringen av beteckningen på 1 a.

Andra orsaker till ändringar av teknisk natur är de krav, såväl skattemyndigheternas som vissa skattskyldigas databehandling ställer. Sista sidan i blankett 1 a och första sidan i blankett 1 b med deras registreringskoder för hålkortsstansning utgör exempel på CFU:s krav i detta avseende. Den allmänna kontrolluppgiften, Uppgift 1, har med hänsyn till uppgiftslämnarna konstruerats för såväl manuell behandling, systematisk maskinskrivning som skrivning med datamaskin. Blanketten har klämts ihop och tillhandahålls som kedjebankett. (Den finns även i enkla stamsatser.) En ny variant av blankett 2 b är under konstruktion. Blanketten skall av skattemyndigheterna datamässigt för-ses med vissa uppgifter (bl. a. det ur sorteringssynpunkt mycket viktiga deklara-tionsnumret) och med kopia tillställas t. ex. ägare till sommarstugor i annan kommun än hemortskommunen. Förfarandet torde underlätta för både de skattskyldiga och myndigheterna.

1. 3 Kravet på ett inte alltför otidsenligt och tungt språk medför fortgående smärre justeringar i deklara-tionsblanketterna. Dessa justeringar kan sägas utgöra en tredje huvudgrupp av ändringar. Det vårdade skriftspråket har under de sista decennierna blivit alltmera uppmjukat och ledigt. Språket på deklara-tionsblanketterna, som angår en stor allmänhet, bör inte tillåtas att bli alltför skilt från vanligt skriftspråk. Det kan med rätta

krävas att ansträngningar till modernisering görs.

Här kommer dock en alldeles speciell svårighet in. Det mera vardagliga språket kan sakna uttrycksmöjligheter för vissa mera tekniskt avancerade förhållanden. Det är därför många gånger ogörligt att återge lagen i en text som är enklare än lagens. Blanketterna skall så långt möjligt spegla lagstiftningen. Om det emellertid i lagen finns inkonsekvenser eller oklarheter som erbjuder olika tolkningar, försätts blankettförfattaren i domarens situation. Han får efter avvägning välja en viss tolkning. Då det skulle föra för långt att i varje detalj göra noggranna och uttömmande analyser, kan han bli tvungen att använda lagens egna, inte så lätt tillgängliga ord och vändningar.

Ett belysande exempel¹, där man frångått ett exakt återgivande av lagen, finns i anvisningarna på blankett 5 a för 1968 års taxering. I anvisningarna redogörs bl. a. för beräkningen av skogs ingångsvärde och av skogs ingående virkesförråd. I punkt 4 sägs att vad som beträffande beräkningen av ingångsvärde föreskrivits om förvärv genom gåva eller bodelning bör iakttas vid beräkningen av ingående virkesförråd. Detta innebär att skyldemansregeln ansetts tillämplig såväl vid användande av värdemetoden som förrådsmetoden. I den för 1968 års taxering gällande lagstiftningen framgår emellertid detta inte av lagtexten. I punkt 4 andra stycket av anvisningarna till 22 § kommunalskattelagen, som föreskriver vad som skall förstås med skogs ingångsvärde, finns skyldemansregeln (eller rät-

¹ Behandlat av Valdemar Elofsson: "Om skogsbeskattnings och speciellt skyldemansregelns besvärligheter" i tidskriften *Taxeringsnämnden* 1968 nr 8 sidan 162 o f.

tare en skyldemansregel, eftersom den efter ändring genom lag den 15 december 1967, nr 748, är utbyggd) uttryckligen inskriven. I fjärde stycket i samma lagrum föreskrivs vad som skall förstås med ingående virkesförråd. Här finns emellertid ingen skyldemansregel och inte heller någon hänvisning till andra stycket. Frågan stod alltså enligt lagens ordalydelse öppen om skyldemansregeln skulle tillämpas eller inte vid användandet av förrådsmetoden. Genom regeringsrättens utslag den 12 december 1967 får anses klarlagt, att skyldemansregeln vid användandet av förrådsmetoden i vart fall inte gällde, om den ledde till ett för den skattskyldige oförmånligt resultat. — Genom nämnda lagändring har skyldemansregeln uttryckligen gjorts tillämplig även vid förrådsmetodens användande, och hela denna fråga är därmed överspelad.

1. 4 Slutligen företas också ändringar i deklarationsblanketterna för att undanröja inkonsekvenser och ologiskheter, t. ex. av den art rådman Hahn ger exempel på i 1 a. Man talar ofta i allmänna ordalag om obegripligheten i blanketterna. Men är egentligen andra och sista sidan i 1 a så obegripliga? Hur skulle sammanfattningarna göras enklare? Talet om obegriplighet tycks syfta på upplysningstexten, vilken ju ofta som nyss sagts måste ha nära anknytning till lagtexten och därför ibland kan vara svår.

1. 4. 1 Rådman Hahns anmärkning beträffande de i 1 a efterfrågade uppgifterna den 1 november året före beskattningsåret är riktig. Ändring för att göra anvisningarna mera korrekta har vidtagits i blanketten för 1969 års taxering. 1. 4. 2 Vissa ändringar dikteras av önskemålet att likforma och samordna blanketter sinsemellan. För samma uppgifter

bör deklaranter ha samma ledtext i olika blanketter. Taxeringsmyndigheterna är betjänta av att t. ex. ha samma ordning såväl i deklarationsblanketterna som i fastighetslängd på delvärdena i en fastighets taxeringsvärde.

1. 4. 3 En inte lättlost fråga, som kan sägas utgöra exempel på inkonsekvens och ologiskhet, är deklarationsblanketternas beteckningar. Beteckningarna 1 a och 1 b kan man lätt acceptera: huvudblankett a och huvudblankett b, båda allmänna självdeklarationer. Men hur skall man då förklara beteckningarna 1 f och 1 g? Här associerar man närmast till inkomstlagen F, tillfällig förvärvsverksamhet, och G, kapital. (Bokstäverna återfinns i sammanfattningarna på huvudblanketterna.) Beteckningarna är inte adekvata. Blankettfloran växer och därmed behovet av adekvata beteckningar. — Man kunde tänka sig att som beteckning ha samma versal som inkomstslaget. Alla blanketter som har med jordbruk att göra skulle åsättas A, alla som har med annan fastighet att göra B o. s. v. De olika blanketterna inom samma inkomstslag skulle sedan kunna särskiljas med olika siffror. Även här inställer sig svårigheter. Hur skall man beteckna de allmänna självdeklarationerna? Hur skall man beteckna värdeminskningsbilagor som kan användas vid redovisning av inkomst av både jordbruksfastighet och rörelse?

2 Rådman Hahn gör gällande, att dessa ständiga ändringar av blanketterna medför olägenheter i åtminstone två avseenden: dels kan samma blanketter inte användas år efter år, dels förhindras deklaranterna att tillägna sig någon vana att fylla i blanketterna.

2. 1 Under i vart fall de sista decennierna har 1 a med sina givna årtal konstrue-

rats så, att ny upplaga måste tryckas varje år. Andra blanketter har ofta — i allmänhet beroende på lagändringar — ansetts inte böra användas vid efterföljande års taxering. Man frågar sig varför detta skulle vara en olägenhet för deklaranter? Han lär i de flesta fall årligen hämta den omgång blanketter han behöver för sin deklaration. Har ändrade och nya lagbestämmelser flutit in, torde den nya blanketten vara till hjälp för deklaranter. Det totala antalet felaktigheter bör rimligtvis minska. Härigenom bidrages till en riktigare taxering. För taxeringsmyndigheterna är det vidare ur granskningssynpunkt en fördel att alla blanketter i sitt slag är lika. — Att det exempelvis kan vara en stor olägenhet för en revisions- eller bokföringsbyrå, som upprättar ett stort antal deklarationer, att inte få använda äldre blanketter, när de nya tillhandahålls sent, är självklart. Bote-medlet i sådana fall är emellertid att blanketterna tillhandahålls i tid.

2. 2 Ändringarna i blanketterna från ett år till ett annat är i allmänhet inte större än att föregående års deklaratant lätt känner igen sig. Många av de viktigare blanketternas grunduppställningar är sig lika sedan decennier. Detta är naturligtvis i och för sig en fördel men får ju inte förhindra mera genomgripande ändringar som i längden skulle ge större fördelar. Så t. ex. har det hävdats, att det ur stansningssynpunkt skulle vara en avsevärd förbättring, om sammanfattningarna i 1 a placerades på första sidan i stället för på den sista. På blankett 1 b finns som bekant sammanfattningarna på första sidan. Omflyttning av sammanfattningarna på 1 a är kanske en reform som kommer.

3. 1 Rådman Hahn hävdar att ”den sto-

ra allmänheten” visar ”en otrolig oförmåga att fylla i det enklaste formulär” och frågar hur man skulle kunna begära att samma allmänhet skall begripa ”ett sådant monstrum som deklaraionsblanketten”. Frågan är viktig. Hur många *begriper* verkligen t. ex. förvärvsavdragen på sidan 3 i 1 a? Men frågan går djupare. Hur många begriper verkligen eller kan ens överblicka alla de lagar och förordningar som de regleras av? Det är ytterst frågan om den enskildes förhållande till ett alltmera komplicerat samhälle. Vilka krav skall ställas på den enskilde? Det skulle föra för långt att här mer än antyda frågeställningens djup.

3. 2 Slutligen rådmann Hahns anmärkningar mot blankett 1 g.

Hahn säger att blanketten ålägger skattskyldig vid straffansvar att lämna uppgift om makes förmögenhet och inkomst därav. — Detta är ett oriktigt påstående. I 1 g sägs att *den, som* i enlighet med i blanketten givna bestämmelser *inte redovisar inkomst av kapital*, genom kryssmarkering skall bekräfta att makarnas förmögenhet och deras intäkter av kapital inte uppgår till vissa belopp. Känner deklarannten inte till något om sin makes ekonomiska förhållanden i detta avseende, får han redovisa sina intäkter i vanlig ordning.

Rådmann Hahn säger vidare, att ”Det lär inte heller finnas någon vettig grund, varför en skattskyldig, ogift eller gift, som icke har 400 resp. 800 kronors kapitalinkomst, skall betungas med att fylla i ifrå-

gavarande blankett.” — Grunden, vettig eller ej, är 25 § punkt 5 taxeringsförordningen, där det stadgas att allmän självdeklaration skall uppta bl. a. den ”skattskyldiges tillgångar och skulder vid slutet av beskattningsåret, ändå att förmögenheten icke uppgår till skattepliktigt belopp”. — Beträffande kapitalintäkterna har man sedan i praxis *med hänsyn till schablonavdraget* tillskapat nyss berörda undantag, som alltså är en *befrielse* från uppgiftsskyldighet.

Rådmann Hahn säger slutligen att blanketten är förvirrande i följande avseende. När deklarannten satt ett kryss och därigenom markerat att hans inkomst- och förmögenhetsförhållanden är sådana att han inte behöver specificera sina kapitalintäkter, uppmanas han i ”ett av många icke observerat ’Obs!’ att”, även om han satt kryss i vederbörlig ruta, han ”i alla fall skall specificera inkomsterna!” — Även detta är ett oriktigt påstående. I nämnda Obs! uppmanas deklarannten, att även om han satt kryss i vederbörlig ruta, han ”skall ifylla sida 2” på blanketten. Sidan 2 upptar uppgifter om förmögenhet. Skulle deklarannten trots sammanhanget tro att han skall lämna uppgifter om ränta och utdelning i härför avsedd kolumn på sidan 2, upplyses han i en särskild not att han i denna situation inte behöver göra detta.

Som sagt, vilka krav kan ställas på den enskilde! Och hur skall deklaraionsblanketterna — utan lagändringar nota bene — göras enklare?